

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

Розвадовської Тетяни Вікторівни

на тему: «Формування відповідальності студентської молоді засобами наставництва», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 – «Освітні педагогічні науки»

Актуальність теми. Питання відповідальності сучасної молоді є вкрай актуальним та пріоритетним для України. Зокрема нові тенденції в освіті, сучасні соціально-економічні умови вимагають від майбутнього фахівця вміння гнучко реагувати на численні реформи в освітній політиці, максимально швидко адаптуватися до нових умов професійної діяльності з метою реалізації власного професійного і особистісного потенціалу. Відтак, особливим попитом на ринку освітніх послуг користуються висококваліфіковані і відповідальні фахівці, яким притаманні мобільність, динамізм, конструктивність, самостійність і виваженість у прийнятті рішень. Важливим аспектом у підготовці студентської молоді до відповідальної педагогічної діяльності є впровадження суспільно орієнтованого навчання та позанавчальної діяльності, залучення до волонтерства та активної участі у громадському житті; до вирішення соціально значущих проблем у суспільстві.

Наразі відбуваються істотні трансформаційні процеси в соціально-педагогічній сфері. Зокрема пріоритетним питаннями України є питання деінституціалізації – процесу підготовки та переведення дітей у нові форми влаштування. Із метою допомоги дітям у засвоєнні норм, моделей поведінки, прийнятих у суспільстві, сприяючи подальшій адаптації до самостійного життя у соціумі, запроваджуються сучасні методи підготовки до самостійного життя з широким залученням до цієї роботи студентської молоді як наставників. Про що йдеться в Національній стратегії реформування інституційного догляду та виховання дітей на 2017 – 2026 рр., якою передбачено удосконалення та розроблення програм підготовки в наставники. Залучення студентської молоді до наставництва сприяє усвідомленню своєї значущості та відповідальності перед дитиною для якої вона стає другом та порадиником.

Звернення до проблеми формування відповідальності студентської молоді засобами наставництва підтверджує актуальність та своєчасність дисертаційного дослідження Розвадовської Т.В.

Дослідження виконувалося дисертанткою відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри соціальної педагогіки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова і є складовою комплексної проблеми «Психолого-педагогічні засади професійної підготовки студентів до соціально-педагогічної діяльності». Тема дисертації затверджена Вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол № 9 від 29.01.2018 р.) та узгоджена в бюро Міжвідомчої Ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 2 від 27.03.2018 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і результатів, сформульованих у дисертації. У дисертації Розвадовської Т.В. науково обґрунтовано та визначено об'єкт, предмет, мету, завдання дослідження, теоретично викладено його теоретичні положення. Відповідно до мети і завдань дібрано сучасні методи дослідження. Не викликає заперечень обраний авторкою спосіб викладу матеріалу дисертації.

Структура дисертації відповідає визначеному авторкою науковому апарату і засвідчує цілісний процес науково-дослідної роботи. Узагальнення результатів дослідження дало змогу авторці обґрунтувати сутність та виявити особливості процесу формування відповідальності студентської молоді; з'ясувати особливості наставництва як засобу формування відповідальності студентської молоді та охарактеризувати основні практики залучення студентської молоді до наставництва; визначити критерії, показники та виявити рівні сформованості відповідальності студентської молоді та експериментально підтвердити дієвість наставництва як засобу формування відповідальності студентської молоді.

Наукова новизна і достовірність наукових положень дисертаційного дослідження. До найбільш істотних наукових результатів, вперше представлених у дисертації, слід віднести теоретичне обґрунтування: сутності поняття «формування відповідальності студентської молоді засобами наставництва»; особливостей формування відповідальності студентської молоді засобами наставництва в умовах закладу вищої освіти; критеріїв і показників сформованості відповідальності студентської молоді та рівнів сформованості відповідальності.

У дисертаційному дослідженні уточнено трактування понять «відповідальність», «наставництво», «наставник», «суспільно орієнтоване навчання»; подальшого розвитку набули форми та методи виховної роботи закладу вищої освіти щодо формування відповідальності студентської молоді засобами наставництва.

Значущість отриманих результатів для науки та практичного використання. Аналіз дисертації Розвадовської Т.В. вказують на достатній рівень обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, викладених у дослідженні, що мають значення для подальшого розвитку педагогічної науки.

Практичне значення полягає у впровадженні в освітній процес закладів вищої освіти якісно нового підходу залучення студентської молоді до наставництва дітей, що перебувають в інституційних закладах догляду та виховання з метою формування відповідальності студентської молоді; розробці та впровадженні програми участі студентської молоді у наставництві; розробці методичних рекомендацій для викладачів закладів вищої освіти, студентів, педагогів, організаторів соціально-виховної роботи у закладах вищої освіти, соціальних педагогів, наставників.

Матеріали дослідження можуть бути використані у системі підготовки та підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників, які спеціалізуються на виховній роботі закладів вищої освіти; у практичній роботі педагогів, соціальних педагогів; у процесі підготовки студентів за освітніми програмами «Соціально-виховна робота з дітьми та молоддю», «Соціальна педагогіка», «Соціальна робота».

Схвальної оцінки заслуговує і те, що результати дослідження Розвадовської Т.В. впроваджено в практику роботи закладу вищої освіти «Український католицький університет», Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Львівського національного університету імені Івана Франка, Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка та Чорноморського національного університету імені П. Могили.

Повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження в наукових фахових виданнях. У джерельній базі дисертації представлено 15 публікацій. З них: 11 праць одноосібних та 4 у співавторстві, 1 методичні рекомендації, 1 практичні рекомендації, 7 статей у провідних наукових фахових виданнях України, з них 4 у фахових виданнях України категорії «Б», 2 зарубіжні публікацій. Висновки та результати дослідження доповідались на 5-ти міжнародних конференціях,

1-й всеукраїнській з міжнародною участю та 1-му круглому столі, аналіз змісту і проблематика яких свідчить про відображення основних результатів кожного із підрозділів дисертаційної роботи. Їх обсяг і якість відповідають вимогам.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Здобувачка Розвадовська Т.В. продемонструвала глибоке та різнобічне осмислення досліджуваної проблеми. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (222 найменування), з них 62 іноземною мовою та додатків. Загальний обсяг роботи становить 297 сторінок, із них: 203 сторінки основного тексту, 8 додатків, які складають 69 сторінок. Робота містить 27 таблиць та 46 рисунків, що займають 35 сторінок.

У першому розділі дисертанткою обґрунтовано сутність поняття «відповідальність» та виявлено особливості формування відповідальності студентської молоді засобами наставництва в умовах закладу вищої освіти. Визначено основні підходи до трактування поняття «відповідальність». Здійснено аналіз психолого-педагогічних особливостей студентського віку. Відзначимо подане авторкою визначено «формування відповідальності студентської молоді засобами наставництва» як спеціально організований освітній процес залучення студентської молоді до різних видів суспільно корисно діяльності, що спрямований на розвиток усвідомлення та прийняття цінності відповідальності, планування та прогнозування соціально значущого результату, забезпечення соціального благополуччя інших. Заслуговує уваги виокремлення особливостей формування відповідальності студентської молоді засобами наставництва в умовах закладу вищої освіти, до яких належать: специфічне соціально-виховне середовище закладу вищої освіти; наявність впливу соціально-активного студентського колективу, наявність часу; поєднання завдань формування навичок майбутньої професійної діяльності та особистісного розвитку, а також самостійність, свобода у прийнятті рішень. Розкрито особливості наставництва як соціального феномену від Античних часів до сьогодення. Зауважено, що при здійсненні наставництва над дітьми, увага акцентується на розвитку життєвих навичок, підготовці дитини до самостійного життя, допомозі у визначенні життєвих цілей та орієнтирів, а також способів їхнього досягнення. Зміст, сутність, особливості та перспективи наставництва дітей розглянуто через призму реформи деінституалізації в Україні. Запропоновано, у майбутньому, визначити наставництво як одну із

соціальних послуг для сімей, що опинились у складних життєвих обставинах.

У другому розділі охарактеризовано критерії і відповідні показники-індикатори сформованості відповідальності студентської молоді. Заслуговує на увагу визначене дисертанткою визначення поняття «рівень сформованості відповідальності студентської молоді» яке трактовано як постійність прояву показників, їх вираженість, тривалість, системність та комплексність. Відзначимо детальну характеристику рівнів сформованості відповідальності студентської молоді: оптимального, ситуативного і мінімального.

Хочемо відзначити використані під час констатувального етапу експерименту стандартизовані та авторські методики оцінки рівня сформованості відповідальності студентської молоді: контент-аналіз ректорських звітів, річних звітів та стратегій закладів вищої освіти; авторська анкета для студентів; авторська анкета для студентів з числа колишніх наставників; опитувальник «Відповідальність» В.Прядеїна; методика визначення відповідальності М. Осташевої; «Ціннісні орієнтації» М. Рокича; «Визначення рівня рефлексивності» В. Пономарьова, А. Карпова; «Діагностика рівня емпатійних здібностей» В. Бойка; «Виявлення установок, що направлені на альтруїзм- егоїзм» О. Потьомкіної; опитувальник УСК Дж. Роттера, за результатами яких виявлено потребу щодо підвищення уваги до формування відповідальності студентської молоді в умовах закладу вищої освіти та упровадження експериментальної програми з формування відповідальності студентської молоді засобами наставництва.

Позитивне враження справляють розроблені авторкою зміст програми участі студентської молоді у наставництві, яка має три складники: міні програма «Моя відповідальність», тренінг «Шлях до наставництва», індивідуальної та групової (програма «Друзі та порадики») участі у наставництві. Під час здійснення експериментальної програми наставники використовували такі форми та методи роботи: інтерактивні та тренінгові вправи, бесіди, екскурсії, «щоденник успіху», ігри, рольові ігри, мозковий штурм, допомога у виконанні домашніх завдань, зустріч-рефлексія.

Дані контрольного етапу експерименту підтверджують дієвість наставництва як засобу формування відповідальності студентської молоді. Засвідчено наявність позитивної динаміки змін у рівнях показників сформованості відповідальності студентської молоді.

Додатки до дисертації доповнюють її, мають наукову та практичну цінність.

Зазначене вище дозволяє стверджувати, що представлена дисертаційна робота є самостійним, завершеним науковим дослідженням, результати якого мають значення для розвитку сучасної науки і практики.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Загалом позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Розвадовської Т.В., вважаємо за доцільне висловити деякі зауваження та побажання дискусійного характеру, які потребують уточнення.

1. У роботі дисертантка визначає віковий діапазон студентської молоді для свого дослідження в межах 18-22 років (ст. 42). Однак в експериментальній роботі авторкою охоплена молодь віком від 17 до 25 років (ст. 105). Тому вважаємо, що невідповідність вікового діапазону є недоречним у контексті експериментального дослідження.
2. Дисертантка цілком ґрунтовно подає історію наставництва як виду педагогічної та суспільної діяльності. Зокрема аналізує зарубіжну та вітчизняну історію цієї діяльності. Проте робота значно виграла б, якщо Розвадовська Т.В. подала більш розлогу характеристику діяльності громадських організацій України, а не обмежилася лише однією: скаутською організацією «Пласт» (ст. 59-60).
3. На нашу думку, дисертантці необхідно було приділити більше уваги аналізу суспільно-орієнтованого навчання, як однієї із запропонованої авторкою практики участі студентської молоді у наставництві (ст. 85). Робота значно виграла б, якби був проведений аналіз навчальних планів, освітніх програм університетів, на базі яких впроваджувалися результати дослідження.

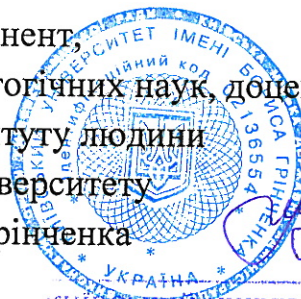
Зазначені нами міркування та побажання не завадили загальному позитивному сприйняттю даного дисертаційного дослідження та мають характер рекомендацій. Представлена дисертація є завершеною; сформульовані у ній положення, результати та висновки не викликають заперечень, становлять наукову та практичну цінність; є вагомим внеском у теорію та практику педагогічної науки.

Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів».

Підсумовуючи результати дослідження маємо усі підстави стверджувати, що дисертація «Формування відповідальності студентської молоді засобами наставництва» є завершеним і самостійним, має теоретичне і прикладне значення для удосконалення педагогічної науки, відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 року (zareestrovano в Міністерстві юстиції України від 03.02.2017 року за

№ 155/30023) та пп. 9-8 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» (затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №167 від 06.03.2017 року) а її авторка – Тетяна Вікторівна Розвадовська заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 – «Освітні педагогічні науки».

Офіційний опонент,
кандидат педагогічних наук, доцент,
директор Інституту людини
Київського університету
імені Бориса Грінченка

Н.А. Клішевич

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02136554
ВЛАСНОРУЧНИЙ ПІДПИС
Н. А. Клішевич ЗАСВІДЧУЮ
(ПІБ)
проф. с-х. в.-х. М. А. Клішевич
20.04.2024 (підпис)